

ΤΟ ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΘΕΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ: ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ (1971-73)

Eight-year primary education as an institution of social justice: a proposal of Education Committee during Dictatorship

Τριαντάφυλλος Β. ΔΟΥΚΑΣ, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία παρουσιάζει το διάλογο μεταξύ των μελών της Επιτροπής Παιδείας της περιόδου 1971-73 και τα τελικά πορίσματά της σχετικά με την επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα οκτώ έτη. Η ιδιαιτερότητα της πρότασης είχε να κάνει με τον τρόπο φοίτησης κατά την πορεία αυτής. Στην αρχική εισήγηση υπήρξε πρόταση για δυνατότητα φοίτησης στις δύο τελευταίες τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης είτε στις δύο πρώτες τάξεις του Γυμνασίου είτε σε δύο επιπλέον τάξεις του Δημοτικού, οι οποίες θα ιδρύονταν σε δυσπρόσιτες γεωγραφικά περιοχές για το σκοπό αυτό. Η τελευταία πρόταση για την παράλληλη ίδρυση οκτάχρονου δημοτικού σχολείου, μετά από διχογνωμίες μεταξύ των μελών της Επιτροπής τελικά υπερψηφίστηκε και κατατέθηκε στα Πορίσματα αυτής. Τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της είχαν να κάνουν κυρίως με την επίκληση οικονομικών λόγων ίδρυσης Γυμνασίων σε όλη τη χώρα και την παράλληλη διαπίστωση γεωγραφικών –και κατ' επέκταση κοινωνικών- ανισοτήτων που θα προέκυπταν από την μη άμεση δυνατότητα ίδρυσης πυκνού σχολικού δικτύου μέσης εκπαίδευσης σε απομακρυσμένες γεωγραφικές περιοχές.

Η εργασία στηρίζεται στα πλήρη Πρακτικά των συζητήσεων της Επιτροπής Παιδείας της περιόδου, καθώς επίσης και στις επίσημες θέσεις τις οποίες εξέφρασαν φορείς δράσης κατά την εξεταζόμενη περίοδο (κυβερνητικά στελέχη, συνδικαλιστικές ομοσπονδίες εκπαιδευτικών κτλ.).

ABSTRACT

This paper presents the dialogue between the members of the Committee of Education of the 1971-73 period and its final conclusions for the extension of compulsory education to eight years. The special interest of this announcement has mainly to do with the way that the study in that eight-year school period was organized.

Initially the Committee proposed the students to continue their study either into the early two classes of the High School or in the two extra classes of the Primary School which would be founded for that particular purpose to remote regions of the country. The proposal for a parallel establishment of an eight-year Primary School, after causing disagreement between the members of the Committee was finally over voted and included to the conclusions of the Committee. The arguments of those who supported the above proposal had to do mainly with their invocation of different economic reasons that made the foundation of High Schools necessary and their parallel ascertainment that there were geographic and social inequalities across the country due to the fact that it would be impossible for High Schools to be founded in a short period of time, in all its remote parts.

This paper is based on the Proceedings of discussions of the Committee of Education of the 1971-73 period, as well as on the official views expressed by different institutions involved (government executives, the trade- union of teachers etc).

1. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η επιτροπή η οποία συγκροτήθηκε με απόφαση του πρωθυπουργού Γ. Παπαδόπουλου το καλοκαίρι του 1971 (Απόφαση Πρωθυπουργού, 1971)¹ πρότεινε –ως υποχρεωτική- την οκταετή υποχρεωτική εκπαίδευση «μὲ πρόβλεψιν νὰ καταστή ἄτῃ 9ετῆς εἰς μελλοντικὴν ἀναδιάρθρωσιν τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως» (Υπ.Ε.Π.Θ, 1974, σ. 39). Η πρόταση για

την παράταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κατά δύο έτη σε σχέση με τα τότε ισχύοντα (Α.Ν.129/67) ήταν σύμφωνη με την αρχική εισήγηση του επιθεωρητή Ν. Χιονίδη, ο οποίος προκειμένου να συγκεράσει τις αδυναμίες της ανυπαρξίας πυκνού δικτύου γυμνασίων κατώτερου κύκλου σε όλη τη χώρα, τελικά πρότεινε την ίδρυση ανώτερου δημοτικού με δύο ή τρεις τάξεις «ως μία αναπόφευκτος λύσις ανάγκης μόνον όπου και μόνον δι' όσον διάστημα ό αριθμός τών μαθητών θά είναι περιορισμένος, ώστε να καθιστά οικονομικώς άσύμφορον τήν ίδρυσιν Γυμνασίου κατωτέρου κύκλου» (Υπ.Ε.Π.Θ,1972, σ. 34), παρότι ο ίδιος διέβλεπε το φόβο υποβιβασμού του επιπέδου της μαθησιακής διαδικασίας. Η πρόταση υιοθετήθηκε τελικά από την επιτροπή και για το λόγο «ότι τό 14^ο έτος τής ηλικίας άποτελεί καμπήν εις τήν βιολογικήν και πνευματικήν εξέλιξιν τών μαθητών» (Υπ.Ε.Π.Θ,1974, σ. 34). Το έτος αυτό γινόταν αποδεκτό από το μεγαλύτερο ποσοστό των χωρών του κόσμου και διεθνής σύμβαση απαγόρευε την πρόσληψη για εργασία παιδιών κάτω από τα δεκατέσσερα χρόνια τους. Δηλαδή η πρόταση στηρίχτηκε σε υπαγορεύσεις της αγοράς εργασίας, όπως και το 1958 άλλωστε (Υπ.Ε.Π.Θ,1958, σ. 37).

Σχετικά με αυτήν την πρόταση της επιτροπής, δηλαδή με το αν η υποχρεωτική εκπαίδευση θα έπρεπε να είναι οκταετής ή εννεαετής και με το πού θα έπρεπε να διανυθεί αυτή, έγιναν ζωνρές συζητήσεις μεταξύ των μελών της, με αποκλίνουσες μεταξύ τους θέσεις και δυσκολία να εξαχθεί ομόφωνη πρόταση, σε τέσσερις αρχικές συνεδριάσεις και σε άλλες τόσες προς το τέλος της διαδικασίας των συζητήσεων, όταν το θέμα επανήλθε και πάλι. Από τη μια μεριά, ως βασικοί υποστηρικτές της τελικής πρότασης προβλήθηκαν οι Αθ. Παπακωνσταντίνου και Ν. Χιονίδη, ο οποίος έκανε άλλωστε και την αρχική πρόταση. Τα δύο αυτά μέλη είδαν σε αυτή ότι ήταν εφικτή και πραγματοποιήσιμη, μιας και δεν απαιτούνταν πολλοί περισσότεροι πόροι για την υλοποίησή της². Επίσης και για τους δύο η οκταετής υποχρεωτική εκπαίδευση ήταν η λύση στην οποία κατέφευγε εκείνη την περίοδο η πλειοψηφία των αναπτυγμένων χωρών του κόσμου, με βάση και τα συγκριτικά δεδομένα που είχαν συγκεντρώσει και οι δύο ως υπηρεσιακοί παράγοντες στο Υπ.Ε.Π.Θ, και τα οποία μπορούσαν να επικαλεστούν προκειμένου να τεκμηριώσουν τη θέση τους. Στην ίδια γραμμή, αλλά με διαφορετική επιχειρηματολογία στάθηκε και ο Δ. Μαρινόπουλος, ο οποίος έβλεπε την οκταετή υποχρεωτική εκπαίδευση ως ενδεδειγμένη, προκειμένου μετά από αυτήν, και το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας των μαθητών, να γίνει ο διαχωρισμός μεταξύ των μαθητών που θα ακολουθούσαν γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση³.

Από την άλλη οι Λ. Χουσιάδας και Αλ. Αποστολάκης ήταν εξαρχής, ως εκπρόσωποι καθηγητικών σχολών, αντίθετοι στο να διανυθεί ο ανώτερος διετής κύκλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης προαιρετικά στο ανώτερο –οκταετές- δημοτικό σχολείο. Αντί αυτού ζητούσαν να γίνει η υποχρεωτική εκπαίδευση εννεαετής και να διανυθεί μετά το εξάχρονο δημοτικό και για όλους τους μαθητές στο γυμνάσιο. Ο πρώτος, ο οποίος αντέδρασε εντονότερα, και μάλλον δικαιολογημένα, πρόβαλε πλήθος επιχειρημάτων υπέρ της επέκτασης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στο γυμνάσιο. Κατ' αρχάς είδε το ζήτημα από την πλευρά της μη επίτευξης ίσων ευκαιριών μάθησης μέσα από τη δημιουργία κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των μαθητών της πόλης και της υπαίθρου: «τήν φοίτησιν άλλων παιδιών εις τό γυμνάσιον καί άλλων εις τό ανώτερον δημ. σχολειον κατά τά έτη τής Υ.Ε τήν θεωρώ ως άνισον μεταχείρισιν τών Έλληνοπαιδων» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 6^η, 7 Οκτωβρίου 1971, σ. 9). Πρότεινε δε «έννεα έτη, υπό τόν όρον ότι τά τρία τελευταία έτη θά διανύονται εις τό κατώτερον γυμνάσιον ή άλλο σχολειον διάφορον του δημοτικού» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 6^η, 7 Οκτωβρίου 1971, σ. 9), μιας και σύμφωνα με τον ίδιο «ή προσθήκη δύο ακόμη τάξεων εις τά ήδη φθίνοντα δημ. σχολεία τής υπαίθρου δέν θά έχει καμμίαν πρακτικήν άξίαν» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 12). Αυτή τη θέση του τη στήριξε και στα παρακάτω επιχειρήματα: «τό ότι πολλαί χώραι έχουν όκτώ έτη Υ.Ε δέν σημαίνει ότι αυτό είναι καί τό όρθότερον. Εις τά τρία χρόνια τό παιδί θά μάθη πολύ περισσότερα από όσα θά μάθη εις τά δύο χρόνια. [...] Ένα άλλο πρόβλημα πού θά παρουσιασθή μέ τήν 8/ετή έκπ/σιν εις τό δημ. σχολειον είναι ή συμφοίτησις καί συνύπαρξις πολύ μικρών παιδιών (5-6 ετών) καί πολύ μεγάλων (14 ετών), ή όποια νομίζω ότι δέν είναι έπωφελής διά παιδαγωγικούς λόγους. Έκτός τούτου ή φοίτησις εις τό γυμνάσιον προσδίδει κάποιον κύρος καί κάποιαν ίκανοποίησιν εις τόν μαθητήν καί ό τίτλος τόν όποιον θά άποκτήση θά αναγνωρίζεται καί θά του παρέχη ώρισμένα δικαιώματα» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 7^η, 8 Οκτωβρίου 1971, σ. 17). Ο

δεύτερος επεσήμανε τους παραπάνω λόγους και προσέθεσε επίσης την ανεπάρκεια του δημοτικού σχολείου και των διδασκόντων του στο να καλύψουν αυτές τις ανάγκες: «ἐάν ἐπεκτείνωμεν τό δημοτικόν κατά δύο ἔτη, τά παιδιά θά μαθαίνουν μέ τους ἴδιους διδασκάλους, τά ἴδια πράγματα ἐπί ὀκτώ συνεχῆ ἔτη. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον θά ἔχωμεν δύο εἰδῶν ἐκπαιδεύσεις: μίαν εἰς τά χωριά παρεχομένη ἀπό διδασκάλους καί ἄλλην εἰς τὰς πόλεις παρεχομένην ἀπό καθηγητάς. Αὕτη εἶναι ἡ χειροτέρα λύσις, διότι καθορίζομεν τήν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως. Τό οικονομικόν θέμα θά πρέπει νά τό ἀντιμετωπίζωμεν δι' ὅλα τά Ἑλληνόπουλα καί ὄχι δι' ὠρισμένην περιοχὴν. Οἱ διδάσκαλοι νομίζω ὅτι δέν ἤμποροῦν νά παρακολουθήσουν τά παιδιά κατά τά δύο ἐπόμενα ἔτη καί νά ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 7^η, 8 Οκτωβρίου 1971, σ. 3). Κατά τις τελικές εισηγήσεις και την ψηφοφορία όμως, ο μεν Αλ. Αποστολάκης απουσίασε, ο δε Λ. Χουσιάδας τελικά συντάχθηκε με την πλειοψηφούσα άποψη για δυνατότητα παράλληλης διάνυσης των ετών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Ο πρόεδρος της επιτροπής Χ. Φραγκίστας, παρότι αναγνώρισε ότι η οικονομική δαπάνη επέκτασης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα εννέα έτη δεν θα ήταν δυσβάσταχτη και ότι ήθελε «ένιαϊαν έκπ/σιν δι' ὅλα τά Ἑλληνόπουλα μέχρι 14 ἐτῶν», παρόλα αυτά πρότεινε «εἰς ὅσας περιπτώσεις δέν εἶναι δυνατόν νά φοιτήσουν εἰς τό γυμνάσιον, [...] τά παιδιά πρέπει νά συνεχίσουν τήν έκπ/σίν των εἰς τό δημ. σχολεῖον. Ἐχω ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς διδασκάλους τοῦ δημ. σχολεῖου καί ἔχω τήν γνώμην ὅτι οὗτοι, ἀναλόγως τῆς θέσεώς των, εὐρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἀπό τοὺς καθηγητάς τῆς Μ. Ἐκπ/σεως» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 7^η, 8 Οκτωβρίου 1971, σ. 11). Αυτή τη θέση του την κράτησε σταθερά μέχρι το τέλος των συζητήσεων του θέματος αυτού (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 23-24). Παράλληλα, και για τον ίδιο λόγο, ζήτησε την ανύψωση της εκπαίδευσης των δασκάλων, μέσα από την αύξηση των ετών φοίτησης στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.

Η πρώτη σχετική απόφαση πάρθηκε –όπως ήδη ειπώθηκε– αφού τελικά κάμφθηκαν οι αντιρρήσεις του Λ. Χουσιάδα⁴, εν απουσία του Αλ. Αποστολάκη, και ενώ στη σχετική συνεδρία παρέστησαν οι Κ. Κονοφάγος και Μ. Μειμάρογλου. Οι δυο τελευταίοι τάχθηκαν υπέρ της τελικής πρότασης (οκτάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση με τις δύο τελευταίες τάξεις της να διανυθούν είτε στο γυμνάσιο είτε στο δημοτικό) στη λογική ότι αυτή η λύση, παρόλο ότι δεν ήταν η βέλτιστη, ήταν η πλέον εφικτή (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971).

Το θέμα επανήλθε μετά από σχετική αντιπαράθεση μεταξύ των μελών της επιτροπής στα τέλη του καλοκαιριού του 1972. Αντιπαράθεση η οποία στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα έγινε φανερή όταν συζητήθηκαν άλλα παρεμφερή και σχετιζόμενα με την υποχρεωτική εκπαίδευση θέματα (π.χ. δημοτική, μέση εκπαίδευση). Η αντιπαράθεση μάλιστα μεταξύ των μελών έγινε παρουσία του τότε νέου υπουργού Παιδείας Ν. Γκαντώνα, ο οποίος μετά την ανάληψη των καθηκόντων του επισκέφθηκε την επιτροπή.

Στην παραπάνω πρόταση για την υποχρεωτική εκπαίδευση μειοψήφησαν οι Κ. Κούρνιας και Π. Χρήστου. Ο τελευταίος πίστευε ότι η γενική παιδεία θα έπρεπε να ανταποκρίνεται «εἰς τὰς ἐξελισσομένης δυνατότητας καί ἀνάγκας, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἡλικία ἀπὸ τῶν 5 ½ μέχρι τῶν 18 ½ ἐτῶν» (Υπ.Ε.Π.Θ, 1974, σ. 41), (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 20-21, και πράξις 36^η, 1 Σεπτεμβρίου 1972, σ. 15). Απέρριψε την πρόταση για καθιέρωση οκτατάξιου δημοτικού σχολείου λόγω του ηλικιακού χάσματος που θα δημιουργούνταν μεταξύ των μαθητών του δημοτικού, το οποίο δεν θα μπορούσαν να το καλύψουν διδακτικά οι δάσκαλοι, επιχείρημα το οποίο είχε προβάλει εν μέρει και ο Λ. Χουσιάδας. Έτσι, θεωρούσε πως, λαμβανομένου υπόψη του οκταετούς της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αυτή έπρεπε να διαρθρωθεί σε πενταετές υποχρεωτικό «στοιχειῶδες σχολεῖον [και] γυμνάσιον 4/ετες προαιρετικόν» (Υπ.Ε.Π.Θ, 1974, σ. 41).

Ο Κ. Κούρνιας αρχικά κράτησε επαμφοτερίζουσα στάση σχετικά με το ζήτημα, δηλώνοντας ότι «ὡς βάσις θά πρέπει νά τεθῆ ὅτι δέν πρέπει νά εἶναι μικροτέρα τῶν ὀκτώ ἐτῶν οὔτε μεγαλυτέρα τῶν ἐννέα», αν και ο ίδιος συμφωνούσε «ὑπέρ τῆς λύσεως τῆς 9ετοῦς φοιτήσεως (μολονότι θά παρουσιάσῃ ὀλίγας δυσχερείας ἐν σχέσει πρὸς τήν 8ετῆ)» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 7^η, 8 Οκτωβρίου 1971, σ. 5), μιας και με την εννεαετή υποχρεωτική εκπαίδευση θα μπορούσαν να συνταχθούν ολοκληρωμένα προγράμματα μέσα από μια ενιαία διαδικασία. Ως προς την ενδεδειγμένη λύση, πάντως, παρά την παραπάνω πρότασή του,

άφηνε όλα τα ενδεχόμενα ανοιχτά. Αυτή, σύμφωνα με τον ίδιο, θα μπορούσε να διανυθεί α) είτε στον κατώτερο κύκλο του γυμνασίου, β) είτε στο ανώτερο δημοτικό, γ) είτε σε νέο τύπο μέσου σχολείου. Στη συνέχεια πρότεινε ένα πολύπλοκο σχήμα⁵ με δώδεκα / ή δεκατρία έτη εγκυκλίου εκπαίδευσης και οκταετή υποχρεωτική, από τα οποία τα οκτώ το πολύ θα διανυόταν στο δημοτικό –με πενταετή / ή εξαετή βασικό κύκλο– και γυμνάσιο επταετές, όπου οι μαθητές θα εισέρχονταν κατόπιν γραπτών εξετάσεων από τον κατώτερο κύκλο του δημοτικού. Και με δυνατότητα μετάβασης από τις κατώτερες τάξεις του γυμνασίου στις ανώτερες του δημοτικού, χωρίς εξετάσεις, ενώ το αντίστροφο θα γινόταν «κατόπιν κάποιας δοκιμασίας, ή όποια δέν θά άναφέρεται εις τήν διαπίστωση γνώσεων, άλλ' ίδίως εις τήν γενικήν πνευματικήν άνάπτυξιν του παιδιού.» (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 11)⁶.

Με την πρόταση για οκτάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση διαφώνησε και ο Λ. Κούλας. Η διαφωνία του όμως, είχε διαφορετική λογική και περιεχόμενο. Αυτός από την αρχή τάχθηκε υπέρ της επέκτασης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα εννέα έτη, μιας και σύμφωνα με την δική του θέση «δέν άρκοουν τά 8 έτη διά νά βγάλωμεν ώπλισμένον έναν άνθρωπον σήμερα εις τήν κοινωνίαν» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 9). Δεν θεωρούσε «τήν λύσιν αύτήν ιδανικήν τήν στιγμήν κατά τήν όποίαν όλα τά προηγμένα κράτη έχουν 9ετή Υ.Ε. καί πολλά έχουν προχωρήσει εις τά 10 καί 11 έτη Υ.Ε» (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 14). Κατά τον ίδιο επίσης, «άν τά έπί πλέον έτη θά διανυθούν εις τό δημοτικόν ή τό γυμνάσιον τουτο δέν πρέπει νά συνδυάζεται μέ τήν διάρκειαν τής Υ.Ε» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 9). Σε αυτή τη λογική ο ίδιος, από την αρχή των σχετικών συνεδριάσεων, είχε δηλώσει ότι δεν ήθελε να αποδεχθεί το διαχωρισμό μεταξύ πόλης και υπαίθρου, μιας και αυτός θα διαχώριζε την Ελλάδα σε δύο περιοχές: την αστική και την ύπαιθρο. Παρόλα αυτά, πρότεινε ότι τα επιπλέον έτη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης «δέν πρέπει νά διανυθούν εις τό δημ. σχολείον διά λόγους ψυχολογικούς καί κοινωνικούς. Θά πρέπει νά ιδρύσωμεν ένα μέσον, αυτότελές σχολείον, ανεξάρτητον από τήν δημοτικήν καί μέσην έκπ/σιν» (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 10). Σε αυτό θα φοιτούσε «τό 30% τών μαθητών που δέν θά έχη μεγάλας πνευματικής ικανότητας [...] μέ έλαφρότερον πρόγραμμα» (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 15). Ως τελική παρατήρηση πάντως, μπορεί να ειπωθεί ότι ο Λ. Κούλας δεν έδωσε την κύρια έμφαση στο που διανυόταν η υποχρεωτική εκπαίδευση, αλλά στα έτη που αυτή θα περιείχε. Στο μυαλό του είχε την επέκταση του γυμνασίου κατά μία ακόμη τάξη, θέση την οποία υποστήριξε στην αρχική του εισήγηση (Υπ.Ε.Π.Θ, 1972, σ.43-60). Για το λόγο αυτό τελικά ψήφισε υπέρ της τελικής πρότασης για παράλληλη λειτουργία του οκτατάξιου δημοτικού και των δύο πρώτων τάξεων του γυμνασίου μαζί με τους Χ. Φραγκίστα, Ν. Χιονίδη, Αθ. Παπακωνσταντίνου, Δ. Μαρινόπουλο, Αλ. Αποστολάκη και δεν συντάχθηκε με τους Π. Χρήστου και Κ. Κούρνια που τελικά καταψήφισαν την πρόταση αυτή⁷. Άλλωστε από την ευρύτερη συζήτηση μεταξύ των μελών της επιτροπής προκύπτει ότι οι Αθ. Παπακωνσταντίνου, Δ. Μαρινόπουλος, Αλ. Αποστολάκης και Κ. Κονοφάγος ήταν υπέρ της ενίσχυσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθότι δεν προέρχονταν από θεωρητικές επιστημονικές περιοχές αλλά από περισσότερο εφαρμοσμένες. Κατά συνέπεια δε θα έβλεπαν με κακό μάτι μια διαφοροποίηση της παρεχόμενης εκπαίδευσης ανάμεσα στο έκτο και όγδοο έτος της φοίτησης των μαθητών, μιας και κάτι τέτοιο μπορούσε να ενισχύσει την επιλογή της επαγγελματικής εκπαίδευσης από τους μαθητές και τους γονείς τους.

Η υποχρεωτική εκπαίδευση θα διανυόταν αρχικά στο δημοτικό σχολείο και κατόπιν χωρίς εξετάσεις, όπως τόνιζε και η αρχική εισήγηση του επιθεωρητή Ν. Χιονίδη, οι μαθητές θα συνέχιζαν τη φοίτησή τους στο τρίχρονο γυμνάσιο ή θα συνέχιζαν –εκεί όπου δεν προβλεπόταν η ίδρυση γυμνασίου– στις δυο ανώτερες τάξεις του οκτατάξιου δημοτικού, από όπου θα λάμβαναν τίτλο σπουδών με τον οποίο θα μπορούσαν να συνεχίσουν είτε στον κατώτερο κύκλο του γυμνασίου, είτε στην επαγγελματική εκπαίδευση. Αυτή η πρόταση ήταν χωρίς ιστορικό προηγούμενο στα ελληνικά εκπαιδευτικά χρονικά και δύσκολα εφαρμόσιμη, μιας και θα χρειαζόταν την ύπαρξη επιπλέον σχολικού δικτύου. Παρότι από το πρόγραμμα της Π.Ε.Ε.Α και μετά, δηλαδή το καλοκαίρι του 1944, το οποίο σημειωτέον προέβλεπε οκτάχρονο δημοτικό σχολείο για την «περίοδο ως τήν ήβη 7-14 χρόνων» (Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, 1966, σ. 42)⁸, αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους προτάσεις για

επέκταση της δημοτικής εκπαίδευσης στα οκτώ έτη, πουθενά δεν υπήρξε σοβαρή πρόταση για τη δημιουργία δύο επιπλέον τάξεων στο δημοτικό σε παράλληλη λειτουργία με αντίστοιχες του γυμνασίου. Φαινομενικά η τελική πρόταση ήταν πιο κοντά στις μεταπολεμικές θέσεις του αριστερού εκπαιδευτικού ρεύματος μιας και «αν το συντηρητικό εκπαιδευτικό ρεύμα είναι οπαδός του ‘υπεργυμνασίου’, το αριστερό εκπαιδευτικό ρεύμα είναι οπαδός του ‘υπερδημοτικού’. Με τη διαπίστωση ότι το δημοτικό (‘α βαθμός παιδείας’) παραμένει το σχολείο του λαού (του ‘όλου’) θα διαμορφώσει τη θέση ότι ‘ο πρώτος βαθμός της Παιδείας πρέπει να είναι υποχρεωτικός, ενιαίος, αυτότιτλος, 8χρονος και δωρεάν» (Χαραλάμπους, 1990, σ. 72). Πάντως, τόσο η αρχική πρόταση του επιθεωρητή Ν. Χιονίδη, όπως και η τελική πρόταση της Επιτροπής ήρθαν σίγουρα σε αντίθεση με τις θέσεις του συντηρητικού εκπαιδευτικού ρεύματος κάνοντας συγκερασμό των θέσεων των δύο άλλων ρευμάτων, παρότι ο Ν. Χιονίδης ως φορέας δράσης -επιθεωρητής μέσης εκπαίδευσης- φαινόταν πιο κοντά στο συντηρητικό εκπαιδευτικό ρεύμα.

2. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Η πρόταση αυτή της επιτροπής ήδη από την αρχική της φάση είχε προκαλέσει συζητήσεις των αρμοδίων φορέων μέσα από τις στήλες του ημερήσιου και περιοδικού τύπου της εποχής. Συζητήσεις οι οποίες κατέδειξαν τα διαφορετικά συμφέροντα τα οποία υπηρετούσαν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών των δύο βαθμίδων, καθώς και μεμονωμένοι εκπαιδευτικοί εντός αυτής, ως φορείς δράσης, άσκησης πίεσης και εκπροσώπησης συμφερόντων. Συζητήσεις στις οποίες άλλωστε επανήλθαν τα μέλη της επιτροπής παρότι είχαν πάρει την ίδια με την τελική απόφαση, ήδη από τις 27 Οκτωβρίου 1971. Αυτό έγινε και γιατί οι προτάσεις της ικανοποιούσαν περισσότερο τους δασκάλους και τους φορείς του φιλελεύθερου και του ριζοσπαστικού εκπαιδευτικού ρεύματος.

Μετά την αρχική πρόταση της επιτροπής, όπως διαβιβάστηκε από τον Κ. Κούρνια προς την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου, η ειδική επιτροπή γενικής εκπαίδευσης ανακοίνωσε στον υφυπουργό παρά τω πρωθυπουργό, Βύρ. Σταματόπουλο, τις δικές της προτάσεις για τη διάρθρωση των δύο βαθμίδων της εκπαίδευσης. Αυτό ήταν και το μόνο γνωστό κείμενο το οποίο βγήκε προς τα έξω, σε σχέση πάντα με τις εργασίες της. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από αυτό πρότεινε: α) οκταετή υποχρεωτική εκπαίδευση, β) επαγγελματική εκπαίδευση τριών βαθμίδων για τα σύνθετα επαγγέλματα (τεχνικά, ιατρικά κ.τ.λ.), δύο -μέση και ανώτερη- για άλλα επαγγέλματα (π.χ. λογιστών) και μια -ανώτερη- για άλλα επαγγέλματα (γραμματείς, μεταφραστές, διερμηνείς κ.τ.λ.) (Οκταετής φοίτηση εις το Δημοτικόν, 1972)⁹.

Την επόμενη ημέρα από τη δημοσίευση του άρθρου αυτού και στα πλαίσια της καθιέρωσης οκταετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης, η Ο.Λ.Μ.Ε αντιπρότεινε μετά την Ε΄ δημοτικού τριετές κατώτερο γυμνάσιο με εξετάσεις ή τριετές ανώτερο δημοτικό χωρίς εξετάσεις (Η ΟΛΜΕ αντιπροτείνει, 1972)¹⁰. Πρότεινε, οι απόφοιτοι του τριετούς ανώτερου δημοτικού σχολείου να εγγράφονται χωρίς εξετάσεις στις σχολές της επαγγελματικής εκπαίδευσης ή να εγγράφονται ύστερα από διαγωνισμό στις αντίστοιχες του κατώτερου Γυμνασίου. Επιπλέον, πρότεινε την καθιέρωση τετραετούς ανώτερου Γυμνασίου με εξετάσεις από το κατώτερο. Επίσης, στις τελευταίες τάξεις αυτού να γίνει εξειδίκευση των γνώσεων στους μαθητές μέσα από κύκλους σπουδών (Φιλολογικό, Νομικό, Φυσικομαθηματικό, Ιατρικό κ.τ.λ) και κατόπιν οι μαθητές αυτοί να εισάγονται χωρίς εξετάσεις στις Ανώτατες σχολές¹¹.

Οι ενώσεις των επιμέρους ειδικοτήτων της μέσης εκπαίδευσης το Δεκέμβριο του 1971 επέδωσαν κοινό υπόμνημα στον πρωθυπουργό της χώρας και στον υπουργό Παιδείας, με το οποίο ζητούσαν αύξηση της υποχρεωτικής φοίτησης στα οκτώ έτη. Όμως, για αυτούς ο χρόνος της φοίτησης θα ρυθμιζόταν σε ορθολογική βάση μόνο όταν αυξανόταν ο χρόνος φοίτησης στο γυμνάσιο σε επτά χρόνια. Απέδιδαν μάλιστα τις αδυναμίες της εκπαίδευσης σε αυτή την έλλειψη: «άπο τεσσάρων δεκαετηρίδων νοσεί τὸ σύστημά μας, διότι ἐκολοβώθη τὸ ἔργον τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐτῶν αὐτῆς ἀπὸ 7 εἰς 6. Ὅλα τὰ μεγάλα Δυτικά Κράτη ἔχουν Μέσην Παιδείαν 9 ἐτῶν ἢ 7. Ἡμεῖς, οἱ ἰδρυταὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκπαιδευτικῆς παραδόσεως, οἱ ἐγκαυχώμενοι διὰ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν χαρακτήρα τῆς

Παιδείας μας, έσπεύσαμεν διὰ λόγους δήθεν έκδημοκρατισμού νά στραγγαλίσωμεν τήν σπονδυλικήν στήλην τής παιδείας περιορίζοντες κατά έν τά έτη τής κρίσιμου Μέσης Έκπαιδύσεως» (Πλάτων, 1971, σ. 406). Σε αυτή τη χρονική στιγμή οι λειτουργοί της μέσης βαθμίδας δεν είχαν ακόμη συνειδητοποιήσει ότι με την ανακοίνωση της επιτροπής, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, μπορούσε η υποχρεωτική οκταετής εκπαίδευση να διανυθεί και εκτός της γυμνασιακής βαθμίδας. Αυτό το συνειδητοποίησαν στην πορεία, όταν δόθηκαν στη δημοσιότητα τα τελικά πορίσματα της επιτροπής. Τότε κατανόησαν ότι ήταν σε θέση άμυνας και το μόνο το οποίο μπορούσαν να κάνουν ήταν να περιφρουρήσουν τα κεκτημένα τους. Για το λόγο αυτό π.χ. ο Π. Γεωργούντζος πρότεινε κατώτερο πρακτικό γυμνάσιο άνευ εξετάσεων και θεωρητικό με εξετάσεις (Πλάτων, 1974, σ. 365). Με τον τρόπο αυτό δε θα έχανε αυτό το μονοπώλιο της εκπαίδευσης των μαθητών μετά τα πρώτα έξι έτη της φοίτησής τους.

Η Δ.Ο.Ε αντίθετα, ζητούσε σταθερά τη θεσμοθέτηση οκταετούς δημοτικού σχολείου υποχρεωτικής εκπαίδευσης, μέχρι τα τέλη της περιόδου (Έκθεσις Πεπραγμένων Διοικητικού Συμβουλίου Δ.Ο.Ε, 1973, σ. 2)¹². Και οι επιθεωρητές της δημοτικής εκπαίδευσης μέσα από το συνδικαλιστικό τους έντυπο είδαν από θετική σκοπιά τη σχετική πρόταση της Επιτροπής. Σε υπόμνημά της προς τη γενική συνέλευση του κλάδου «ή Διοίκησις διετύπωσε τās σχετικās άπόψεις της επί του σοβαροτάτου θέματος τής αύξήσεως τής ύποχρεωτικής φοιτήσεως τών Έλληνοπαίδων κατά δύο ή τρία εισέτι έτη, ταχθείσα ύπέρ τής καθιερώσεως και εις τήν Χώραν μας του Όκταετούς Δημοτικού Σχολείου, μόνου ίκανού νά προπαρασκευάση τó ανθρώπινον ύλικόν εις τās άπαιτήσεις τής σημερινής ζωής. Τó σχολείον τούτο, προσηρμοσμένον προς τήν Έλληνικήν πραγματικότητα, θά έξασφαλίση τήν συντήρησιν και προαγωγήν του Έθνους. Η ύπαρξις μας εις τόν Εύρωπαϊκόν χώρον επιβάλλει τήν ύποχρέωσιν τής έντόνου προσπαθείας, δημιουργικής δράσεως και μορφωτικής άνόδου όλοκλήρου του Έλληνικού Λαού εις πάντας τούς τομείς τής ζωής» (Έκθεσις πεπραγμένων του Δ.Σ. Ε.Ε.Δ.Ε.Ε, 1972, σ. 10).

Στη συζήτηση και τον προβληματισμό αυτό πήραν μέρος ως φορείς και μεμονωμένα πρόσωπα. Αυτά εξέφρασαν θέσεις ανάλογα με τη βαθμίδα της εκπαίδευσης από την οποία προέρχονταν. Εξαρτιόταν δηλαδή από το αν ήταν δάσκαλοι ή καθηγητές να υπερασπιστούν και τα αντίστοιχα συμφέροντα και θέσεις του κλάδου τους. Τα επιχειρήματά τους δεν είχαν να κάνουν με αυτή καθαυτή τη σημασία, την αξία και τους σκοπούς τις οποίες ερχόταν να επιτελέσει η κάθε βαθμίδα. Η πρόταση αυτή πάντως σίγουρα συσχετιζόταν και με τις προτεραιότητες εκείνης της περιόδου για την τεχνική εκπαίδευση. Ειδικότερα δε με αυτήν της κατάρτησης του κατώτερου κύκλου αυτής, όπως θα φανεί και παρακάτω στις σχετικές προτάσεις.

Αν και επάνω στο ζήτημα του πού θα διανυόταν η υποχρεωτική εκπαίδευση και πόσα χρόνια θα περιελάμβανε υπήρξε διαφωνία μεταξύ των μελών της επιτροπής, γεγονός που οδήγησε στην πρώτη κρίση κατά τη διάρκεια των σχετικών συζητήσεων, αλλά και σε διευρυμένο κύμα διαφωνιών σε επίπεδο κοινωνικών φορέων, στο ζήτημα των εξετάσεων εντός αυτής υπήρξε σχεδόν απόλυτη συμφωνία¹³. Έτσι, τα μέλη της γρήγορα και εύκολα κατέληξαν στην παρακάτω πρόταση: «δέν θά ύπάρχη φραγμός εις τήν ύποχρεωτικήν έκπαιδευσιν κατά τήν μετάβασιν από τό δημοτικόν εις τό γυμνάσιον, καταργουμένων προς τούτο τών εισαγωγικών εξετάσεων» (Π.Ε.Π. Τομ. Α΄, πράξις 9^η, 22 Οκτωβρίου 1971, σ. 6). Πρόταση η οποία συνέπιπτε, άλλωστε, και με την εισήγηση του Ν. Χιονίδη.

Παρόλη πάντως τη σχετική συζήτηση και τις αντιπαραθέσεις, όχι μόνο μεταξύ των μελών της επιτροπής, αλλά και σε επίπεδο κοινωνίας πολιτών, ο υπουργός Παιδείας, Ν. Γκαντώνας, πήρε από την αρχή αρνητική θέση σχετικά με την άμεση εφαρμογή του μέτρου, έστω και με προοδευτική μορφή. Κατά την επίσκεψή του στην επιτροπή δήλωσε: «άπό έναν πρόχειρον ύπολογισμόν συμπεραίνουμε ότι τό 1977 θά ήμπορέσωμεν νά άρχίσωμεν τήν αύξησιν τών έτών Υ.Ε» (Π.Ε.Π. Τομ. Β΄, πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 17). Με αυτόν τον τρόπο απαξίωνε δηλαδή τόσο τη σκοπιμότητα άμεσης επέκτασης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, όσο και τη σημασία των προτάσεων της επιτροπής.

Παρά το γεγονός ότι η πρόταση της Επιτροπής έφτασε μέχρι την απόπειρα σύνταξης αναλυτικού προγράμματος για το οκτάχρονο δημοτικό σχολείο (Δούκας, 2008, σ. 411-413), η αντιπαραθεση μεταξύ των φορέων της εκπαίδευσης σχετικά με τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης, αλλά κυρίως με το που θα διανυόταν αυτά, στάθηκε μάλλον ανασταλτικός

παράγοντας ως προς τη δυνατότητα υλοποίησης της πρότασης αυτής. Άλλωστε, οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των ομάδων πίεσης λόγω του εξωκοινοβουλευτικού τρόπου ρύθμισης των υποθέσεών τους, πέρα από τις δημοκρατικές περιόδους, λαμβάνουν χώρα και σε περιόδους κατάλυσης του κοινοβουλευτισμού (Μαυρογορδάτος, 2000, σ. 21). Παρόλα αυτά όμως, και κυρίως λόγω του έκτακτου χαρακτήρα του καθεστώτος, οι τελικές προτάσεις της Επιτροπής έμειναν γράμμα κενό. Επρόκειτο πάντα για προτάσεις μια Επιτροπής σε μια παραγμένη πολιτικά περίοδο. Για το λόγο αυτό άλλωστε, η επέκταση της υποχρεωτικής φοίτησης στα εννέα έτη έγινε με συνταγματική πρόβλεψη δύο χρόνια αργότερα και αφού είχε αποκατασταθεί και πάλι η δημοκρατία.

Πάντως και αν ακόμη εφαρμοζόταν στην πράξη η παραπάνω πρόταση της επιτροπής, δε θα μείωνε τις εκπαιδευτικές ανισότητες, ούτε την εγκατάλειψη του χωριού προς εξεύρεση γυμνασίου, ούτε τη χρονική υστέρηση των φοιτούντων σε αυτό, παρά μόνο θα μείωνε κάπως το σχολικό αναλφαβητισμό και την πρώιμη εγκατάλειψη του σχολείου, μόνο και μόνο επειδή η πολιτεία δε θα μπορούσε να εγκαταστήσει -για οικονομικούς λόγους- ομοιόμορφο σχολικό δίκτυο σε όλη την επικράτειά της. Επιπλέον, κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης είχε διαφορετικούς σκοπούς και στόχους να εκπληρώσει, ζήτημα το οποίο δε θίχτηκε από κανένα μέλος της επιτροπής. Σύμφωνα με την εύστοχη παρατήρηση του Αλέξη Δημαρά, παρατήρηση την οποία είχε κάνει και κατά τις συζητήσεις της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964-65, ο παιδευτικός σκοπός του δημοτικού ήταν διαφορετικός από τον αντίστοιχο του γυμνασίου: «τὸ δημοτικὸ σχολεῖο ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ σχολεῖο βασικῆς παιδείας δὲν προορίζεται (καὶ δὲν) ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀποδείξῃ καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὶς συγκεκριμένους κλίσεις καὶ ἱκανότητες κάθε παιδιοῦ. Σύμφωνα μὲ τὴν διάρθρωση σὲ τρεῖς βαθμίδες ἢ ὅποια ἔχει γίνῃ παγκόσμια παραδεκτὴ, τὸ ἔργο τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖοῦ εἶναι ἔργο ὑποδομῆς» (Δημαράς, 1973).

Η αντιπαραθεση είχε άλλωστε βαθύτερες ρίζες οι οποίες απηχούσαν τις γενικότερες θέσεις εκπαιδευτικῶν ρευμάτων και ομάδων πίεσης καθόλη τη μεταπολεμική περίοδο. Περίοδο κατά την οποία στην πράξη ίσχυσε πάντα και για όλη την επικράτεια η διάρθρωση 6 χρόνια δημοτικό και έξι χρόνια γυμνάσιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Α.Ν. 129/67 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδύσεως και άλλων τινῶν διατάξεων», 19-25 Σεπτεμβρίου 1967, (Φ.Ε.Κ. 163, τχ. Α΄)

Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο.(1966). Συμπόσιο για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (Νοέμβριος 1965). Αθήνα: Εκδόσεις Α.Τ.Ι

Απόφαση Πρωθυπουργού 5600 της 14/23 Ιουνίου 1971 «Περί συγκροτήσεως Επιτροπής Παιδείας δια την μελέτην των γενικών κατευθύνσεων εκπαιδευτικής πολιτικής», (Φ.Ε.Κ 481, τχ. Β΄)

Δημαράς, Α., Υποχρεωτική εκπαίδευση, Το Βήμα, 1 Ιουλίου 1973

Δούκας, Τ. (2008). Η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια γενική και επαγγελματική εκπαίδευση την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974): τεκταινόμενα, πολιτικές και φορείς δράσης. Διδακτορική διατριβή, ανέκδοτη. Πάτρα

Έκθεσις Πεπραγμένων Διοικητικού Συμβουλίου Δ.Ο.Ε της διετίας 1971-73, Διδασκαλικόν Βήμα, αρ. φ. 744, 6 Ιουλίου 1973

Έκθεσις πεπραγμένων του Διοικητικού Συμβουλίου Ε.Ε.Δ.Ε.Ε κατά την ΙΔ΄ Γενικήν Συνέλευσιν, Δελτίον Ενώσεως Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαιδύσεως Ελλάδος, τχ. 141, έτος 17ο, Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1972

Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση. (1966, επιμ. Επιτροπή Παιδείας της Ε.Δ.Α). Αθήνα: Εκδόσεις Προοδευτική Παιδεία

Η ΟΛΜΕ αντιπροτείνει: Πενταετές κατώτερον και τριτές ανώτερον Δημοτικόν Σχολεῖον και δύο κύκλους γυμνασιακῶν σπουδῶν, Το Βήμα, 14 Απριλίου 1972

Κούρνιας, Κ. (1973). Αι εκπαιδευτικαὶ μεταρρυθμίσεις. Αθήνα, χ.ε.

Μαυρογορδάτος, Γ. (2000). Ομάδες πίεσης και δημοκρατία. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

Οι εκπαιδευτικοὶ ζητοῦν Εκπαίδευση Υποχρεωτική ἕως τα 14, Ακρόπολις, 5 Μαρτίου

1972

Οκταετής φοίτηση εις το Δημοτικόν προτείνεται υπό της Ειδικής Επιτροπής, Το Βήμα, 13 Απριλίου 1972

Περιοδικό Πλάτων, έτος ΚΓ΄, 1971, έτος ΚΣτ΄, 1974

Πρακτικά Εκτάκτου Γενικής Συνελεύσεως Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος, 4 Ιανουαρίου 1975

Πρακτικά της Επιτροπής Παιδείας [Π.Ε.Π]. Τόμος Α΄ (πράξεις 1-30), Τόμος Β΄ (πράξεις 31- 48). Αθήνα 1971-73

Υπ.Ε.Π.Θ. (1958). Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας. Αθήνα: Εκδόσεις Εθνικού Τυπογραφείου (Προεδρία Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Αχιλλέως Κ. Γεροκωστοπούλου)

Υπ.Ε.Π.Θ. (1972). Ενημερωτικόν τεύχος επί των εργασιών της Επιτροπής Παιδείας. Αθήνα: Εκδόσεις Εθνικού Τυπογραφείου

Υπ.Ε.Π.Θ. (1974). Πορίσματα Επιτροπής Παιδείας. Αθήνα: Εκδόσεις Εθνικού Τυπογραφείου

Χαραλάμπους, Δ. (1990). Εκπαιδευτική πολιτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη μεταπολεμική Ελλάδα (1950-1974). Διδακτορική διατριβή, ανέκδοτη. Θεσσαλονίκη.

¹ Την επιτροπή αποτελούσαν τα παρακάτω ένδεκα μέλη:

- α) Χαράλαμπος Φραγκίστας, ομότιμος καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και αντεπιπέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, ως πρόεδρος
- β) Κωνσταντίνος Κονοφάγος, κοσμήτορας της Σχολής Χημικών-Μηχανικών του Ε.Μ.Π
- γ) Λάμπρος Χουσιάδας, κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ
- δ) Παναγιώτης Χρήστου, τακτικός καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ
- ε) Αλκιβιάδης Αποστολάκης, τακτικός καθηγητής της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
- στ) Μάριος Μειμάρογλου, τακτικός καθηγητής της Α.Σ.Ο.Ε.Ε
- ζ) Δημήτριος Μαρινόπουλος, βιομήχανος
- η) Κωνσταντίνος Κούρνιας, γενικός διευθυντής Γενικής Εκπαιδευσεως του Υπ.Ε.Π.Θ
- θ) Αθανάσιος Παπακωνσταντίνου, γενικός διευθυντής Επαγγελματικής Εκπαιδευσεως του Υπ.Ε.Π.Θ
- ι) Λεωνίδα Κούλας, εκπαιδευτικός
- ια) Νικόλαος Χιονίδης, εκπαιδευτικός. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με την πορεία της επιτροπής βλ.

(Δούκας, 2008, σ. 285-365).

² Όταν το θέμα επανήλθε για δεύτερη φορά, ο Ν. Χιονίδης επιχειρηματολόγησε υπέρ της αρχικής του εισήγησης με τα παρακάτω λόγια: «ή απόφασις ή οποία ἐλήφθη εἶναι ἡ πλέον ἀνάδυνος διότι δέν θίγει οὔτε τό δημοτικόν οὔτε τό γυμνάσιον. Ἀπόδειξις δέ ὅτι ἐκυκλοφόρησε τό ἐνημερωτικόν τεύχος εἰς 20.000 ἀντίτυπα καί εἰς τό σημειον αὐτόν δέν ὑπῆρξε πολεμική. Πιστεύω λοιπόν ὅτι ἡ Ε.Π. πολύ ὀρθῶς κατέληξεν εἰς τό 8^{ον} ἔτος Υ.Ε. καί εἰς τήν μονολιθικότητα αὐτῆς». (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 13).

³ Με αυτήν την πρόταση του διαφώνησε ο Κ. Κούρνιας, μιας και σύμφωνα με την αρχική του θέση, οι μαθητές δεν ήταν ώριμοι να κάνουν σε αυτή την ηλικία μια τόσο καθοριστική για αυτούς επιλογή. Για τις δύο αυτές αλληλοσυγκρουόμενες θέσεις, βλ. (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 7^η, 8 Οκτωβρίου 1971, σ. 7).

⁴ Ο Λ. Χουσιάδας καταλήγοντας, παρότι επεσήμανε ότι τα δύο επιπλέον έτη υποχρεωτικής εκπαίδευσης δεν ήταν αρκετά για τη μόρφωση του μαθητή- μελλοντικού πολίτη, έκλεισε κάνοντας υποχώρηση και ως προς τις δύο θέσεις του, υποστηρίζοντας: α) «πάντως διά τήν ὥραν δέχομαι νά γίνουν ὀκτώ ἔτη Υ.Ε. με προοπτικήν σταδιακῆς αὐξήσεώς της», β) «τά δύο καί, ἀργότερον, τρία ἔτη θά πρέπει νά διανυθοῦν εἰς τό γυμνάσιον. Ὅπου τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, νά διανύονται ἐξ ἀνάγκης, εἰς τό δημοτικόν». (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 9 και 13 αντίστοιχα).

⁵ Την πρόταση του με βάση και σχεδιαγράμματα, βλ. (Κούρνιας, 1973, σ. 124-152), καθώς και (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 34^η, 28 Ιουλίου 1972).

⁶ Ο Κ. Κούρνιας, παρά τη διατύπωση των πολύπλοκων και δύσκολα αποκρυπτογραφημένων σχημάτων για τη διάρκεια και τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τελικά, ως φιλόλογος ήταν υπέρ της ενίσχυσης του γυμνασίου. Άλλωστε, στην ίδια συνεδρία είχε πει: «ή φοίτησις εἰς τήν Μ.Ε ἄλλοτε ἦτο 7ετής καί τό 1930 τό 4τάξιον δημοτικόν ἔγινε 6τάξιον καί τό γυμνάσιον ἀπό 7τάξιον ἔγινε 6τάξιον. Καί τό μέν δημοτικόν ἐπέτυχε, τό δέ γυμνάσιον ἀπέτυχε καί ἔχομεν σήμερον ἐκπαιδευτικόν πρόβλημα». (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 35^η, 31 Αυγούστου 1972, σ. 9).

⁷ Την τελική απόφαση, βλ. (Π.Ε.Π. Τομ. Β', πράξις 36^η, 1 Σεπτεμβρίου 1972, σ. 12). Εξαιτίας μάλλον των ενστάσεων τους από την ψηφοφορία της ημέρας εκείνης απουσίαζαν οι Λ. Χουσιάδας, Κ. Κονοφάγος και Μ. Μειμάρογλου. Ο τελευταίος απουσίαζε συχνά από τις συνεδριάσεις της επιτροπής. Όμως αρχικά ήταν, όπως και ο Κ. Κονοφάγος, από την αρχή υπέρ της συμβιβαστικής πρότασης.

⁸ Μεταπολεμικά υπήρξαν και άλλες προτάσεις για οκτάχρονο δημοτικό σχολείο, κυρίως από το συνδικαλιστικό κίνημα των δασκάλων, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, χωρίς όμως ποτέ να υπάρξει πρόβλεψη για παράλληλο δίκτυο γενικής, υποχρεωτικής μάλιστα, εκπαίδευσης μετά το δημοτικό. Από την πλευρά των δασκάλων, μάλιστα, παρουσιάστηκε μετά τη μεταρρύθμιση του 1964 πρόταση για οκτάχρονο δημοτικό σχολείο ως μια προσπάθεια άμβλυνσης των γεωγραφικών –και κατ' επέκταση κοινωνικών- ανισοτήτων. Ο τότε πρόεδρος της Διδακταλικής Ομοσπονδίας Χ. Παπαζήσης υπερασπίστηκε την πρόταση αυτή ισχυριζόμενος ότι «ή ὑποχρεωτική ἐννεάχρονη ἐκπαίδευση παρέχεται σταδικά, μόνο ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν γυμνάσια. Γιὰ τίς ἄλλες περιοχές εἶναι δυνητική, καί πολύ φοβοῦμαι μήπως παραμείνει τέτοια γιά πάντα». Και συνέχισε με βάση τα παραπάνω παρουσιάζοντας την πρότασή του λέγοντας: «θὰ μπορούσαμε γι' αὐτό νά ξεκινήσουμε ἀπ' τό ὀκτάχρονο σχολεῖο ἢ μέ μιὰ κατάλληλη ὀργάνωση νά δώσουμε καί τήν ἐννεάχρονη ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση στό φυσικό φορέα της -τό δημοτικό σχολεῖο- που εἶναι μπροστά στήν εἴσοδο τοῦ κάθε χωριοῦ, μπροστά στήν πόρτα τοῦ κάθε σπιτιοῦ». (Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο, 1966, σ. 36). Στην ίδια συζήτηση αντέδρασαν φορείς προερχόμενοι από τη μέση εκπαίδευση, οι οποίοι τόνισαν τους διαφορετικούς σκοπούς, τους οποίους επιτελεί η δεύτερη βαθμίδα (Αλ. Δημαράς), τη διδακτική ανετοιμότητα των δασκάλων για ένα τέτοιο εγχείρημα, καθώς και τη σύνθεση σε μαθητικό δυναμικό των δημοτικών σχολείων της χώρας (Ν. Σωτηράκης). (Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο, 1966, σ. 53-54).

⁹ Όπως και στην περίπτωση του ρεπορτάζ της επόμενης ημέρας, ο τίτλος παρέπεμπε στην πρόταση για υιοθέτηση οκταετούς δημοτικού σχολείου, χωρίς όμως αυτό να φαίνεται από το περιεχόμενο του άρθρου. Ο τίτλος μήκε έτσι προκειμένου μάλλον να αποσπάσει την προσοχή του αναγνωστικού κοινού, να εντυπωσιάσει ως νέο ή για να προκαταλάβει προς μια λύση την οποία ήθελαν οι φορείς της εφημερίδας. Στο ίδιο άρθρο υπήρχε και η πρόσκληση από τον υφυπουργό για διάλογο επί των πορισμάτων σε χίλιες προσωπικότητες της χώρας.

¹⁰ Η ίδια πρόταση υπήρξε στις στήλες της εφημερίδας «Ακρόπολις» πάνω από ένα μήνα πριν, παράλληλα με την πρόταση της Δ.Ο.Ε για οκταετές Δημοτικό σχολείο. (Οι εκπαιδευτικοί ζητούν, 1972).

¹¹ Ένα θετικό στοιχείο της πρότασης της Ο.Λ.Μ.Ε είχε να κάνει με τη δυνατότητα εγγραφής μαθητών στο τετραετές ανώτερο γυμνάσιο και σε Σχολές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και στην αμφίδρομη μετακίνηση αυτών αν το επιθυμούσαν, μέσα βέβαια από εισιτήριες εξετάσεις.

¹² Την ίδια στάση μάλιστα η ομοσπονδία κράτησε και αμέσως μετά την επάνοδο της δημοκρατίας, όταν σε έκτακτη γενική συνέλευση του κλάδου εξετάστηκε το θέμα του Ν.Δ 651/ 70, μέσα από την κατ' άρθρον ανάγνωση και τροποποίησής του. (Πρακτικά Εκτάκτου Γενικής Συνελεύσεως Δ.Ο.Ε,1975, σ. 41).

¹³ Ο μόνος ο οποίος είχε διαφορετική άποψη αρχικά, μάλλον μη γνωρίζοντας τη λογική της σχετικής πρότασης, ήταν ο Αθ. Παπακωνσταντίνου. Αυτός συνέδεσε την ύπαρξη των εξετάσεων, μετά το εξατάξιο δημοτικό, με τη μείωση του κόμπλεξ από τη μεριά των φοιτούντων στο οκταετές δημοτικό σχολείο: «τό 8/ετές δημ. σχολείον δέν νομίζω ότι δημιουργεί 'κόμπλεξ' εις τό παιδί, διότι θά έχη τήν εύχέρειαν νά εισέρχεται εις τό γυμνάσιον κατόπιν εξέτασεων από οποιαδήποτε τάξιν του δημοτικού, από τήν 6ην, 7ην και 8ην τάξιν». (Π.Ε.Π. Τομ. Α', πράξις 8^η, 21 Οκτωβρίου 1971, σ. 11). Με την πρότασή του αυτή το εν λόγω μέλος της επιτροπής από τη μια εισηγούνταν την ανάγκη επέκτασης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ασχέτως από τη μορφή του σχολείου που αυτή θα διανυόταν στα πλαίσια ενίσχυσης της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενώ από την άλλη εισηγούνταν εξετάσεις, δηλαδή ενίσχυση των φραγμών εντός αυτής. Και όλα αυτά στο όνομα της μείωσης του «κόμπλεξ» που πιθανόν θα δημιουργούσε η επιλογή συνέχισης της υποχρεωτικής φοίτησης στο οκτάχρονο δημοτικό. Πάντως, σε αυτή η επίκληση του αισθήματος του «κόμπλεξ» από την πλευρά των μαθητών αυτών, θα γίνει αναφορά και από εκπαιδευτικούς φορείς κατά την περίοδο που τα πορίσματα έτυχαν ευρύτερης συζήτησης.